

Een onbekende episode uit WO II

– Johan van Driel –

Transparant 14.2 (april 2003) 32

Recensie n.a.v. Ad van Liempt, *Kopgeld. Nederlandse premiejagers op zoek naar joden, 1943*, Amsterdam: Balans, 2002, 360 blz., € 21,50.

Voor veel mensen is het onbekend dat de Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog een aparte groep Nederlanders in dienst hadden om ondergedoken Joden op te sporen: de colonne-Heinnecke. Ad van Liempt, eindredacteur van het tv-programma *Andere Tijden*, heeft de werkzaamheden van deze mensen onderzocht. Zijn bevindingen heeft hij beschreven in *Kopgeld*, een schokkend boek over mannen die tot het uiterste gaan om mensen in de handen van hun ergste vijand over te leveren. De groep verrichtte haar afschuwelijke werk voornamelijk in 1943 en moet verantwoordelijk worden gehouden voor de deportatie van duizenden Joden naar de vernietigingskampen in Oost-Europa.

Al lezend krijgt men de indruk dat de meeste deelnemers aan deze jodenjacht tot de sociaal zwakkere groepen van de maatschappij behoorden. De meesten hadden geen diploma's en waren vaak werkloos, en moesten dus leven van een uiterst bescheiden uitkering. In de jaren dertig werden veel van hen lid van de NSB. Toen de Duitsers mensen zochten voor hun weerzinwekkende werkzaamheden, zorgden de arbeidsbureaus er voor dat werkloze NSB-ers hiervoor werden ingeschakeld. Met behulp van tipgevers, door speurwerk of soms ook door stom toeval, konden zij Joodse onderduikers gevangen nemen. Jeugdige onbezonnenheid kan onmogelijk ten grondslag hebben gelegen aan hun gedrag, aangezien hun gemiddelde leeftijd rond de veertig jaar lag. Wel bleek het kleine deel dat jonger dan dertig jaar was tevens het fanatiekst te zijn.

Wie zich de vraag stelt welke motivatie men had om dit werk te gaan doen, ontdekt dat de rol van de familie belangrijk was. Zij oefende vaak druk uit om aan het werk te gaan. Als iemand eenmaal betrokken was bij de werkzaamheden van de colonne-Heinnecke zorgden de leiders er wel voor dat het werk goed gebeurde. Door mentale druk uit te oefenen, voorkwamen zij dat hun ondergeschikten de kantjes er vanaf liepen.

De grootste drijfveer om met dit werk te beginnen was echter niet de familie, maar het grote geld dat lonkte. De jodenjagers zagen namelijk hun kans schoon om in korte tijd veel te verdienen. Een andere manier om zichzelf te verrijken was – hoewel dat streng verboden was – het toeëigenen van joodse spullen of het zich laten omkopen door een Jood in ruil voor bescherming; uiteraard voor veel geld. Het lijkt erop dat dit ook de oorzaak was van het opheffen van de colonne. De Duitsers kregen lucht van de fraude en maakten hier op een rigoureuze manier een einde aan.

Na de oorlog bleek dat het erg lastig was om de jodenjagers te berechten. De meeste slachtoffers konden het niet meer navertellen omdat zij de oorlog niet hadden overleefd. Uit het overgebleven archiefmateriaal kon met moeite wel een aantal zaken worden gehaald, maar het duurde lang voordat deze tijdrovende klus was geklaard. Toen was er voor de jodenjagers ook geen redden meer aan. Hoewel zij bleven ontkennen dat zij iets met de moord op de Joden te maken hadden, vielen de straffen hoog uit. De rechter legde in veel gevallen de doodstraf op of veroordeelde de verdachten tot een zware gevangenisstraf.

Door de terughoudende uitvoering van de Bijzondere Rechtspleging vielen de gevolgen voor de betrokkenen mee. De doodstraf werd vaak omgezet in levenslang en in het algemeen werden de oorlogsmisdadigers vervroegd vrijgelaten. Slechts een enkeling had het land

voortijdig kunnen ontvluchten. Zij zijn de dans ontsprongen. De Nederlandse regering heeft, in de visie van Van Liempt, veel te weinig gedaan om hen te pakken te krijgen. Eén van de leiders, Willem Briedé, kon daarom ongestoord in Duitsland verder leven. De andere leider en naamgever van de colonne, Heinnecke, speelde hoog spel. Aan het einde van de oorlog legde hij contacten met het verzet. Hij speelde zijn lugubere spel handig, maar toch niet handig genoeg: op 8 december 1944 werd hij door een verzetsman uit de weg geruimd.

Concluderend moeten we stellen dat Ad van Liempt belangrijk onderzoek heeft verricht in de archieven van de Bijzondere Rechtspleging.